

چرا نمازهای پنجگانه را

در سه وقت می خوانیم؟

سوال :

یکی از خوانندگان گرامی سؤال میکند : چرا ما نماز ظهر و عصر و یا مغرب و
عشاء را ، يك جا و در يك وقت ، بجای می آوریم در صورتی که هر يك از این نمازها ،
برای خود وقت خاصی دارند ، و پیشوایان بزرگ اسلام هر کدام را در وقت خود یعنی
پنج نماز را در پنج وقت می گزاردند.؟

پاسخ :

جای بحث و گفتگو نیست که اقامه نماز در پنج وقت ، و ادای هر نماز در وقت
فضیلت خود ، شیوه پیامبر و پیشوایان دیگر و عموم مسلمانان صدر اسلام بود ، و همه
آنان غالباً پنج نماز را در پنج وقت ، می خواندند و هم اکنون در کتابهای فقهی تأکید
میکند که پنج نماز را در پنج وقت و بطور جدا از هم ، بخوانیم .

در این مطلب سخنی نیست ولی سخن اینجا است که آیا تفریق و فاصله افکندن
میان نمازها واجب است ؟ (چنانکه بسیاری از فقهای اهل تسنن تصور کرده اند) ، یا
اینکه امری است مستحب ، و بسان سائر مستحبات که انسان در فعل و ترك آنها مختار
است و اجباری بر يك طرف ، در کار نیست ، اگر چه بهتر انجام آن است .

دانشمندان شیعه به پیروی از احادیثی که از عمل پیامبر حکایت میکنند، و از روایاتی که از پیشوایان بزرگ اسلام رسیده است و به پیروی از ظواهر آیات قرآن در تمام اعصار اسلامی تفریق میان نمازها را مستحب دانسته، و بیه مردم می گفتند: که فاصله انداختن میان نمازها و اتمام هر نمازی در وقت فضیلت خود، مستحب است و در عین حال، می توان این مستحب را ترك نمود و خاصیت مستحب همین است.

البته جمع میان دو نماز، نه به این معنی است که یکی را در وقت دیگری می خوانیم مثلا اگر نماز مغرب و عشاء را در سر شب خواندیم چنین نیست که عشاء را در غیر وقت خود بجا آورده ایم، بلکه هر دو نماز در وقت مشترك خود گزارده ایم زیرا از آغاز مغرب تا نیمه شب، وقت هر دو نماز شروع می شود جز اینکه از اول مغرب به اندازه سه رکعت به مغرب، و از آخر به اندازه چهار رکعت، به نماز عشاء اختصاص دارد، و باقیمانده وقت میان هر دو نماز مشترك است و ما هر موقع عشاء را در کنار نماز مغرب، یعنی اول شب و یا مغرب را در آخر وقت، کنار نماز عشاء بخوانیم هر دو را در وقت خود بجا آورده ایم چیزی که هست مستحب است که نماز گزار مغرب را سر شب و نماز عشاء را پس از زوال شفق بجا آورد، و اگر کسی این شرط را رعایت نکند جز يك مستحب را ترك نکرده است.

* * *

چرا جمع میان دو نماز جایز است

دلیل و گواه محکم و استوار ما، بر جواز جمع میان دو نماز، احادیثی است که از پیشوای ششم حضرت صادق (ع) نقل شده است و مرحوم شیخ حر عاملی این احادیث را در کتاب خود (۱) گرد آورده است.

ولی باید توجه داشت که تنها محدثان شیعه نیستند که این احادیث را نقل نموده اند بلکه محدثان اهل تسنن روایات مربوط به جواز جمع میان نمازها را حتی بدون عذر، نیز نقل کرده اند و در حدود ده روایت در کتابهای معتبر خود از ابن عباس و معاذ بن جبل و عبدالله بن مسعود و عبدالله بن عمر ذکر نموده اند که نقل جزئیات آنها از حوصله

(۱) وسائل الشیعه کتاب صلوة بابهای مربوط به وقت نماز باب ۳۲ و ۳۳

این مقاله بیرون است و فقط به ذکر برخی از آنها اکتفاء می کنیم :

۱- محدث معروف جهان تسنن احمد حنبل در کتاب معروف خود از ابن عباس نقل میکند : صلی رسول الله ، الظهر والعصر جميعاً ، والمغرب والعشاء جميعاً من غير خوف ولا سفر (۱)

یعنی رسول خدا نمازهای ظهر و عصر و همچنین مغرب و عشاء را با هم در یک جا ، بدون عذر مانند (ترس از دشمن و مسافرت) ، بجا آورد .

۲- باز همان محدث از طریق جابر بن زید از ابن عباس نقل می کند : که من با پیامبر اکرم هشت رکعت نماز «ظهر و عصر» و هفت رکعت نماز (مغرب و عشاء) را یک جا بجا آورده ام ، و این حدیث از ابن عباس به عبارتهای گوناگونی نقل شده است .

۳- و نیز در کتاب خود از عبدالله شقیق نقل می کند : روزی ابن عباس برای مردم خطابه ای ایراد می کرد و سخنرانی او به اندازه ای طول کشید ، که ستارگان در آسمان آشکار شدند مردی از «بنی تمیم» برخاست و بعنوان اعتراض گفت : الصلوة الصلوة یعنی اکنون وقت نماز مغرب است و ادامه سخن سبب می شود که وقت آن سپری گردد ، ابن عباس به وی گفت : من به سنت و روش پیامبر از شما آشنا ترم ، من دیدم که پیامبر خدا نماز ظهر و عصر و مغرب و عشاء را با هم خواند راوی می گوید من در این مطلب به شك و تردید افتادم جریان را به ابوهریره گفتم ، او گفتار ابن عباس را تصدیق کرد (۲)

۴- محدث معروف مسلم بن الحجاج القشیری (۳) متوفای سال ۲۶۱ هجری قمری بابتی در صحیح خود به عنوان «جمع نماز در حضر» - ۴- منعقد نموده و چهار روایت در این زمینه که سه روایت از آن به ابن عباس و یکی به «معاذ بن جبل» منتهی

(۱) مسند احمد بن حنبل ج ۱ ص ۲۲۱

(۲) مسند احمد بن حنبل ج ۱ ص ۲۵۱ و قریب به این مضمون رازرقانی شارح کتاب موطأ

مالك در شرح خود ج ۱ ص ۲۶۳ آورده است .

(۳) مسلم بن الحجاج محدث شماره دوم جهان تسنن و صحیح وی دومین صحیح از صحاح ششگانه معروف است وی احادیث خود را از افرادی نقل کرده که بخاری از آنان نقل نموده و آنان را موثق شناخته است .

(۴) صحیح مسلم ج ۲ ص ۱۵۱

میگردد ، نقل نموده است و مضمون این چهار حدیث با آنچه که در گذشته نقل کردیم یکی است و در این روایات به نکته تازه‌ای اشاره شده است و آن اینکه: وقتی راوی از علت این جمع می‌پرسد ، وی در پاسخ می‌گوید : ارادان لایحرج امته : یعنی خواست امت خود را به زحمت و مشقت نیفکند .

این تعلیل در روایات شیعه نیز وارد شده است و در روایاتی که از امام صادق در این باب نقل شده این نکته نیز موجود است (۱)

۵- روایان این مسئله (جمع میان دو نماز) منحصر به ابن عباس و «معاذ» نیست طبرانی از عبدالله بن مسعود نقل می‌کند که پیامبر خدا ، میان نماز ظهر و عصر و نماز ب وعشاء را برای اینکه امت وی به زحمت نیفتند جمع نمود «۲»

و عین این مطلب از عبدالله بن عمر نیز نقل شده وی می‌گوید پیامبر در حالی که مسافر نبود ، میان دو نماز جمع نکرده تا امت وی در مشقت نباشند «۳»

اینها يك قسمت از احادیثی است که محدثان اهل تسنن در کتابهای حدیث و تفسیر خود نقل کرده‌اند و همگی حاکی است که تفریق میان نمازها امر مستحبی است و اگر روزی دیدیم که مراعات این مستحب به اصل اداء فریضه لطمه می‌زند ، بدستور خود پیامبر می‌توانیم ترك کنیم ، و هر دور با هم بجای آوریم .

امروز در بسیاری از مناطق وضع زندگی طوری تنظیم شده است که مراعات این استحباب موجب مشقت شده و چه بسا سبب می‌شود که گروهی از انجام خود فریضه سر باز زنند . در این موقع با انعام از راهنمایی خود پیامبر میتوان برای مراعات «اهم» مسأله تفریق را ترك نسود و هم اکنون بسیاری از فقهای اهل تسنن همین نظر را دارند ولی بملاحظات از اظهار نظر خود داری می‌کنند . (۴)

(۱) وسائل الشیعه کتاب صلوة بیواب وقت باب ۳۲ حدیث‌های ۷۰۴، ۳۰۲

(۲) شرح موطأ درقانی ص ۲۶۳ (۳) کنز العمال ص ۲۴۲

(۴) رساله الاسلام سال ۷ شماره ۲ ص ۱۵۶